

Lavinia Coman

SILVIA ȘERBESCU
Prima Noastră Pianistă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COMAN, LAVINIA

Silvia Șerbescu : prima noastră pianistă / Lavinia Coman ; ed. Matei

Bănică. - București : Grafoart, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-747-070-3

I. Bănică, Matei (ed.)

78

929

EDITURA MUZICALĂ GRAFOART
București, str. Brașov nr. 20

LIBRĂRIA MUZICALĂ G. ENESCU
București, piața Sfinții Voievozi nr. 1

TEL. : 0747 236 278 (07-GRAFOART) ; 021 315 07 12
E-MAIL : GRAFOART1991@GMAIL. COM
COMENZI ON-LINE : [www. LIBRARIAMUZICALA. ro](http://www.LIBRARIAMUZICALA.ro)

Editura Muzicală
GRAFOART

Uvertura	7
Matca familiei	9
Anii formării școlare	13
Constanța Erbiceanu, o revelație și un început de drum	19
O nouă perspectivă profesională	24
Căsătoria. Cine era mirele ?	25
Doi români la Paris	31
Despre un aparat de radio și un inginer priceput	45
Sfârșit de an cu strălucire	47
Scurtă vacanță la malul mării	51
Un debut îndelung preparat	52
Primele succese le cheamă pe următoarele	56
Prima tentativă de profesorat	62
Nașterea unui simbol – Concertul al doilea de Rahmaninov	67
Primul concert într-un alt oraș din țară	73
O viziune temerară asupra repertoriului modern	76
Casa nouă	79
A doua îndrăzneală de repertoriu	86
Vizite și excursii în Europa	89
O mare durere	90
Liana	92
Viața de concerte merge înainte	96
Încercări reluate către o carieră didactică	106

Aprofundarea și lărgirea repertoriului de concert	110
Noi puncte de vârf în carieră. Turneu italian, colaborări cu George Enescu și Mihail Jora	114
Un alt concert de Prokofiev la București, în tălmăcire românească	122
Reconfigurări ale repertoriului concertant	125
O nouă cucerire în repertoriu : Imperialul beethovenian	130
Un program de recital	134
Un turneu în Turcia	139
Încă o colaborare cu maestrul Enescu	147
Concerte și retribuții	149
În plin război, turneu în Finlanda și Suedia	154
Ani de restriște	160
Dureri și griji în continuare, dar viața merge mai departe	165
Semne de recunoaștere, confirmări, deschideri	177
Emblema pianistei, Concertul în do minor de Rahmaninov	179
Concerte, recitaluri, turnee	186
Alte capodopere împodobesc repertoriul pianistei. În paralel, o dramă în familie	191
Revelații supreme : Enescu, Debussy	201
Ticolino, stâlpul casei	210
Concertul al doilea de Brahms, încă o culme cucerită	213
Despărțiri și suferințe	216
Concertele continuă	225
Când cade cortina	232

Profesoara noastră.....	242
Viața după Silvia.....	250
Să fii singur și inactual.....	254
Note, referate, studii.....	261
Sisteme și metode celebre.....	265
Alte sisteme de tehnică pianistică.....	270
Metoda de predare a Silviei Șerbescu.	
Un concept.....	273
Încercări de estetica interpretării.....	275
Un chestionar edificator.....	277
Un proiect.....	280
Debussy – 12 Studii,	
un comentariu din perspectiva interpretului.....	281
Postludiu. O confesiune.....	294
P.S. Un sonet.....	299
Bibliografie.....	300
Discografie.....	302
Lista Concertelor și Recitalurilor.....	303

Uvertura

Dintre toți slujitorii artelor, interpreții, fie că sunt muzicieni sau actori, trăiesc destinul tragic al efemeridelor. Oricât de mari vor fi fost ei în timpul vieții, după ce devin amintire, mai trăiesc o vreme în memoria plină de nostalgie a admiratorilor. Odată cu dispariția fizică a acestora, mai rămâne câte o legendă. Povestea vieții și a faptelor de artă ale Silviei Șerbescu trebuie spusă, pentru a rămâne ca dovadă a unei valori de patrimoniu. Destinul acestei biografii artistice excepționale se cuvine a fi consemnat, atât cât este posibil, pe baza mărturiilor și documentelor existente. Întreprinderea e foarte dificilă, dat fiind că posteritatea artistei pare să fie tot atât de dramatică, pe cât i-a fost viața reală. După decesul său, soțul fidel, etern îndrăgostit, a făcut munca de furnică de a căuta, repera, identifica și extrage sursele documentare din presa vremii, precum și munca de cronicar al vieții Silviei Șerbescu, din perspectiva celui mai apropiat camarad. În felul acesta, am avut la îndemână un manuscris al său de 230 de pagini, cu *Amintiri despre Silvia Șerbescu* și o cutie de carton, plină cu plicuri în care se găseau, ordonate cu grijă de el, scrisori, articole din ziare și reviste, fotografii, crâmpeie de studii și încercări de teoretizare ale profesoarei. Au trecut mai bine de patru decenii de când țin lângă mine aceste vestigii. În sfârșit, în vara trecută mi-am luat avânt și am pornit la lucru. A trebuit să survină o tragedie în viața mea, ca să-mi dau seama pe propria piele, că timpul ce ni s-a dat pe lumea aceasta are o margine și că mă apropiu de această limită. Prin urmare, nu mai era vreme de pierdut. M-am aruncat cu capul înainte și m-am luptat cum am putut cu amintirile, cu durerile, cu atâtea necunoscute despre care nu mai am pe cine întreba, cum a fost de fapt...

Pe lângă acestea, am mai avut un inamic. E un dușman real, dezgustător. Marea pianistă nu a avut numai admiratori fanatici, ci și un grup, mic dar bine poziționat, de anihilatori. Să le spunem

opoziția activă. Cei care nu i-au suportat măreția au acționat discret, dar cu metodă. În primul rând i-au șters aproape toate înregistrările existente în fondul Radiodifuziunii Române. Pe șest, cu iuțea de mână și nebagare de seamă, într-un moment prielnic pentru o crimă culturală...

Pe de altă parte, din cutia cu documente au dispărut în timp unele hârtii esențiale. Fragmente excepționale din scrisori, documente, cronici, povestiri ale Silviei despre anumite concerte sau turnee etc. au părăsit contextul de arhivă și l-au însoțit pe primul biograf, Iosif Sava, care a folosit o mică parte dintre ele în volumașul *Silvia Șerbescu. Ghid biografic, Ed. Muzicală, București, 1976*. În acea împrejurare, când cronicarul Iosif Sava a urmat un program încărcat de călătorii internaționale, documentele s-au rătăcit și au rămas pierdute pentru eternitate.

M-am străduit să umplu golurile cum am putut mai bine. Sper să o fi făcut cu meșteșug. Mi-au venit în sprijin zeci de momente trăite în preajma acestei mari doamne a spiritului, momente care mi-au răsărit din străfundurile memoriei, dintr-o viață trăită demult, de unde nu credeam să mai apară vreodată. Ceea ce s-a conturat, îndrăznesc să sper că se constituie într-o mărturie destul de puternică, încât să o evoce în splendoarea și măreția staturii sale. În orice caz, tot ce am scris e adevărat. Am căutat să fiu corectă în aprecieri și obiectivă în relatări, sprijinindu-mă pe documentația aflată la dispoziție. Sper ca aceia dintre cititori care au cunoscut-o să și-o reamintească așa cum era, iar cei care nu o știu, să și-o facă un prieten fidel al gândului și simțului lor muzical. De asemenea, nădăjduiesc ca această povestire să adauge cât de puțin la cunoașterea epocii în care artista a trăit și a evoluat, ca un fel de istorie din viața muzicală a secolului XX, narată *sine ira et studio*.

Autoarea.

Matca familiei

Silvia Șerbescu a văzut lumina zilei într-un mediu în care muzica se găsea la ea acasă. Bunicul său matern, Ion Bunescu (1852-1928), lucra ca ofician superior la Poșta Română, dar marea lui pasiune era muzica. Începuse studiile la Seminarul din Curtea de Argeș, iar apoi frecventase cursurile Conservatorului din București. Era dirijor la corul Mitropoliei, la corurile bisericilor Sărindar, Zlătari și Silvestru. Imediat după absolvirea Conservatorului, fusese însărcinat de către Mitropolit cu conducerea corului Mitropoliei. Pentru acest cor, tânărul muzician a alcătuit primul repertoriu coral bisericesc, din România. Culegerea se numea *Repertoriu choral religios cuprinzând compozițiunile celor dintâi maeștri și scriitori români*.¹ Lucrarea care cuprindea și cântece bisericești compuse de el însuși a fost răspândită în toată țara.

Corul de la biserica Zlătari era format din peste 30 de persoane, printre care și cei șapte copii ai lui Ion Bunescu. Alături de aceștia, a cântat și viitorul dirijor celebru George Georgescu, pe atunci elev de liceu. El a făcut parte din formație în perioada 1897-1899, pentru un salariu de 3 franci aur lunar, sporit treptat până la 7 franci. O mătușă a Silviei, coristă și ea, povestea că micul Georgescu era pasionat de această îndeletnicire și urmărea cu atenție deosebită activitatea dirijorului. La repetiții, înainte de sosirea șefului, dădea tonul la diferitele voci și făcea acordajul.

Este demn de menționat faptul că Ion Bunescu a compus un imn în onoarea Regatului României, care s-a cântat la 10 mai 1881. Pentru aceasta a fost decorat în cadrul festivităților din acea zi, chiar de către Regele Carol I.

¹ Tipogr. Dor. P. Cucu, București, 1886. Informația apare în Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. 1, Ed. Muzicală, București, 1989, p. 233.

LIPDIS | We know books

Soția lui Ion Bunescu, bunica Silviei, era fiica lui Ghiță Ionescu (1838 – 1910). Acesta era preot, profesor, compozitor și copist caligraf. După ce a absolvit seminarul din București, a studiat psaltirea chiar cu acel ce avea să devină Mitropolit al Moldovei, Iosif Naniescu. A alcătuit, printre altele, o *Antologie psaltică ce cuprinde în sine cântări bisericești* (1862), precum și un *Manual de cântări bisericești necesare pentru tot anul* (1878).

Trebuie consemnat că muzicologul și profesorul George Breazul (1887 – 1961) l-a avut ca profesor pe Ghiță Ionescu și l-a cunoscut pe dirijorul Ion Bunescu. Pentru ambii, acest fondator al istoriografiei muzicale de la noi a manifestat o prețuire deosebită și respect absolut, considerându-i înaintași importanți ai muzicii românești.

Crescuți într-un mediu familial impregnat de muzică, foști membri devotați ai corului bisericesc al lui Ion Bunescu, atât mama cât și tatăl Silviei erau ei înșiși cunoscători și iubitori ai artei sunetelor. Nu e de mirare că au recunoscut înzestrarea specială a celor doi copii ai lor, pe care au demonstrat-o cu putere de timpuriu. Cu toate acestea, fiul cel mare, Gheorghe, care cânta frumos la vioară, a întâmpinat rezistență atunci când a dorit să urmeze studii aprofundate în această direcție. Părinții, fiind amândoi profesori, cunoșteau îndeaproape asperitățile vieții de muzicant din epoca respectivă. Ei știau că și-ar fi supus copilul la un statut social modest și la o condiție materială precară, căci aceasta era condiția rezervată artistului profesionist. În nici un caz, nu-i doreau un astfel de viitor. Tatăl a urmat studii umaniste și a devenit profesor de limba latină și limba română. A predat la Liceul Lazăr, din București, unitate de elită a învățământului românesc. A fost profesor la curtea regală, predându-le principelui Nicolae și principesei Ileana. Mama, Eliza, a fost o învățătoare excepțională. Fratele Silviei, Gigică, a studiat Politehnica și a devenit inginer.

Al doilea copil al soților Chelaru, Silvia, s-a născut la 27 ianuarie 1903, tot la București. A fost un copil vioi, foarte inteligent, cu vădite calități muzicale.

1900 Eliza și Gh. Chelaru,
părinții Silviei

1900 Eliza Chelaru,
mama artistei

1905 Elena și Maria
Bunescu, surorile Elizei,
împreună cu nepoții
Gigică și Silvia

1905 frații, Gheorghe și
Silvia Chelaru

Anii formării școlare

Silvia a urmat clasele primare la Școala Centrală, unde mama ei, Eliza, era institutoare, dar a fost repartizată la o altă colegă, pentru a asigura copilului seriozitatea cuvenită procesului de învățare. A fost, de la început, o elevă sârguincioasă. Îndată ce se întorcea de la școală, se așeza să-și pregătească lecțiile pentru a doua zi. Abia pe urmă se ducea la joacă, lângă ceilalți copii. În paralel cu școala, Silvia a început și lecții de pian cu o profesoară, pentru nivelul de amatori. Aceasta nu avea studii de specialitate, știa doar să cânte la pian valsuri, romanțe, lieduri, arii din operete etc. Ea a învățat-o pe fetiță notele la pian, cum să-l acompanieze pe fratele ei violonist și cum să cânte mici piese distractive de una singură.

Când izbucnește primul război mondial, evenimentele zbuciumate tulbură și viața familiei Chelaru. În toamna anului 1916, pe când trupele germane se apropiau de București, profesorul se refugiază cu familia la Botoșani. Aici e însărcinat de Ministerul Educației să se ocupe de instruirea tinerilor cercetași care se refugiaseră în Moldova și care erau concentrați în acest oraș. O împrejurare favorabilă îi ajută pe cei doi copii ai profesorului să beneficieze de o îndrumare muzicală mai serioasă. Profesoara de pian pe care o întâlnesc aici are un nivel superior de pregătire. După primele contacte, își dă seama ca are în Silvia o elevă cu posibilități promițătoare și se hotărăște să se ocupe serios de îndrumarea ei. Copila primește lecții consistente, iar profesoara îi cere să studieze la pian 5-6 ore pe zi. Progresul e atât de evident, încât după un an de studiu, are îndrăzneala să o propună pe Silvia pentru a-l acompania pe însuși maestrul George Enescu într-un concert special. Evenimentul a avut loc la Teatrul din Botoșani, cu ocazia decorării post-mortem a eroinei de la Jiu, Ecaterina Teodoroiu. Pianista în vârstă de 14 ani s-a prezentat foarte bine și s-a bucurat, în compania marelui muzician, de un succes bine

meritat. Acest fapt i-a dat încrederea de a studia intens în continuare, iar la revenirea în București s-a hotărât să se prezinte la examenul de admitere la Conservator. A trecut examenul cu bine, comisia a repartizat-o în anul III, fiind înscrisă la clasa profesoarei Emilia Saegiu.

Pentru a înțelege pe deplin ceea ce s-a petrecut pe parcursul studiilor de pian ale Silviei la Conservator, e necesar să aflăm cine era Emilia Saegiu. Presa vremii, care era foarte atentă la mersul vieții muzicale din țară, anunța, în anul 1880, întoarcerea tinerei pianiste Emilia Saegiu de la Viena, unde absolvise Conservatorul, după studii cu profesorul Epstein. Ziarele informau publicul amator că tânăra domnișoară dă lecții particulare de pian. Fiind prezentă permanent cu concerte atractive, ea solicita totodată să predea la Conservatorul bucureștean. În anul 1884, este admisă și devine cea mai tânără profesoară din instituție, cu statut provizoriu. Cronica unui recital din acea epocă este lămuritoare cu privire la arta sa. „O nouă eră s-a deschis; ea trebuie ridicată și susținută pentru că citim victorii artistice repurtate în străinătate, pentru că simțim, în fine, ridicându-ne – în artă – la același nivel cu națiile ce se zic civilizate și care prin interesul ce poartă artelor în genere, merită cu drept cuvânt rangul ce îl au...”². Pe tărâm pedagogic muncește intens, e ambițioasă, are elevi bine cotați la examene, demonstrând responsabilitate, implicare, exigență. Face parte mereu din comisii și jurii, iar în 1910 este numită de conducere profesor „diriginte” la pian. Un cronicar spune, după ce a asistat la o producție publică: clasa ei „a dat o legiune de virtuozii și pedagogii”³ De-a lungul deceniilor, printre elevii săi s-au aflat: Filip Lazăr, Alfred Alessandrescu, Elena Iarca, Elisa Popovici, Virgil Gheorghiu, Ecaterina Fotino-Negru, Ann-Maria

² S., *Concertul D-rei Emilia Saegiu*. În *Doina*, I, 13, 15 aprilie 1884, p. 3.

³ Wotan, *Examenale Conservatorului. Clasele de pian*, în *Rampa*, II, 519, 18 iunie 1913, p. 2.

Demetrescu, Gabriela Ghigortz, Cleopatra Maiorescu, Lidia Degen etc.

În anul școlar 1923 – 1924, din cauza îmbolnăvirii profesoarei, la clasa ei este adusă ca suplinitoare Constanța Erbiceanu, care făcuse încă din anul 1918 cereri repetate la Minister pentru a fi angajată la Conservator. În 1925, Emilia Saegiu, bolnavă în continuare, își depune demisia în vederea pensionării. Avea să se stingă din viață în anul 1941. Pe această profesoară, care fusese mulți ani în fruntea celor de la clasele de pian, vine să o înlocuiască, în urma pensionării, Constanța Erbiceanu.

Pentru a reveni la parcursul școlar al Silviei, consemnăm că, în paralel cu studiile de pian, urmează în particular liceul, pe care-l absolvă în anul 1921. În toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Matematică. Frecventează cursurile cu asiduitate și obține licența în anul 1924, odată cu absolvirea Conservatorului.

Toate aceste activități desfășurate concomitent, cu performanțe deosebite în cele două domenii extrem de solicitante, pianul și matematicile, demonstrează că Silvia dispunea de o sănătate foarte bună și de o capacitate de muncă ieșită din comun. În această privință, îl moștenește pe tatăl său. Profesor la Liceul *Lazăr* și la *Școala Normală pentru Învățătura Poporului*, acesta mai era secretar general la Universitate, iar în timpul liber se ocupa, alături de diverși colaboratori, cu editarea de manuale școlare pentru învățământul primar și secundar.

Desigur, un astfel de trudită împătimit în misiunea de educator cu vocație reprezenta un model, pe care fiica l-a urmat cu drag și fără a da vreodată semne că eforturile o copleșesc. Dimpotrivă, Silvia alterna adesea perioadele de muncă intensă cu momente vesele, de destindere. Încă din copilărie s-a format ca o ființă sociabilă și comunicativă. Astfel, la micile petreceri familiale, când se făcea muzică și se dansa, împreună cu fratele ei îi distra pe prietenii și colegii invitați. Unii dintre aceștia cântau cu vocea și trebuia să fie acompaniați, alții doreau să danseze, iar Silvia le cânta

la pian cele mai moderne tangouri și foxtroturi, fiind înlocuită din când în când de fratele care se pricepea la acest tip de cântat cu un antren uimitor. Dar nimeni n-o întrecea în bună dispoziție și simțul umorului, care se declanșa îndată ce se integra în veselie generală. Latura poznașă a firii ei ieșea la iveală mereu, în cele mai neașteptate împrejurări. Câteva exemple, devenite legendare între prieteni, dau seama despre o ghidușă pusă pe șotii și farse imediat ce se prezenta vreo ocazie.

Așa s-a întâmplat, bunăoară, într-o zi când tatăl i-a dat să copieze o programă școlară unde erau notați sfinții cei mai importanți, despre care trebuia să se vorbească într-un manual pentru clasele primare. După ce a copiat lista cu sfinți, Silvia a mai adăugat de la ea un nume: Sfânta Mucenică Silvia. Profesorul Chelaru i-a dat copia colaboratorului său, profesorul Ion Gheăț. El avea misiunea să compună câte o mică biografie pentru fiecare sfânt. Când a ajuns la capătul listei, neștiind ce să scrie despre Mucenica Silvia, a început să se intereseze pe la diferiți preoți, care erau la fel de nedumeriți ca și el. L-au îndrumat la Mitropolie, dar nici acolo n-a aflat nici o informație. Atunci s-a întors la profesorul Chelaru și l-a rugat să ceară lămuriri la Minister. Cunoscându-și bine copilul, profesorul și-a dat seama imediat că la mijloc era o adăugire a copistei. A râs cu poftă de alergăturile colegului pe la biserici, apreciind cum se cuvenea gluma cu Mucenica Silvia.

Dar farsele se țineau lanț și în clasa de la Conservator. Astfel, într-o zi, colega și buna ei prietenă Nelly primește o scrisoare, ca din partea profesoarei lor, prin care era invitată să vină la dânsa acasă, la o anumită dată, când spunea că dorește să-și sărbătorească ziua de naștere. Întrebându-și colegile dacă au primit și ele astfel de invitații, acestea, prevenite, îi răspund afirmativ. În ziua cu pricina, Nelly se prezintă la Doamna cu un frumos buchet de flori, spre uimirea acesteia. Dar mirarea lui Nelly e și mai mare, când vede că nici o colegă nu e prezentă împreună cu ea. Și-a dat seama de farsă și nu i-a pomenit Doamnei nimic despre aniversare. A doua zi, la Conservator, Nelly nu le-a oferit decât relatări vagi

colegelor care o tot întrebau, curioase, nevoie mare, despre cum a fost în vizită.

Altă dată, colega lor Gaby și-a găsit acasă bunica în pragul disperării, cu o scrisoare în mână, venită prin poștă. Avea ortografia și scrisul unui om incult și era, chipurile, trimisă de faimosul bandit Terente, spaima pescarilor din Delta Dunării. Terente îi făcea fetei declarații de dragoste și o invita să se întâlnească la Fortul Cățelu, afară din București! Biată bunicuță nu înțelegea cum, dintre toate fetele din Capitală, banditul a ales-o tocmai pe Gaby. Fata, însă, a înțeles imediat de unde venea scrisoarea. A adus-o a doua zi la Conservator și s-a distrat copios împreună cu toate colegile de conținutul și, mai ales, de stilul misivei de amor.

În tot acest timp, Silvia era o studentă asiduă la Facultatea de Matematică, unde predomina atmosfera de concentrare pe efortul mental susținut. Pentru ea, buna dispoziție de la Conservator era prilejul așteptat de schimbare, de destindere, ca o compensație necesară. S-ar putea spune că participarea la cursurile de aici îi îndulceau viața. Era o chestiune de atitudine, fiindcă, în realitate, studiul intens, care presupunea strădania continuă de perfecționare a repertoriului interpretat, îi cerea o muncă titanică. Performanța la pian nu era nici pe departe mai ușoară decât cea de la matematică, ci era altfel. Iar acest altfel o făcea să se simtă bine, să aibă un confort spiritual și o bucurie de negăsit altundeva.

Când a ajuns la sfârșitul anului VII la Conservator, s-a aflat în fața examenului final. Dar la Facultate mai avea de urmat un an pentru a-și lua licența. În această situație, cum colega și prietena ei Nelly a avut ideea să repete anul VII, a găsit că și pentru ea propunerea e foarte bună, căci urma să absolute în același timp atât Conservatorul, cât și Matematicile. Dar repetarea ultimului an avea să-i aducă o împrejurare nebanuită. Pe la jumătatea aceluiași an 1923-1924, profesoara lor de pian Emilia Saegiu s-a pensionat, după cum am arătat mai devreme. În locul ei, a fost numită ca suplinitoare Constanța Erbiceanu, o artistă care făcuse studii